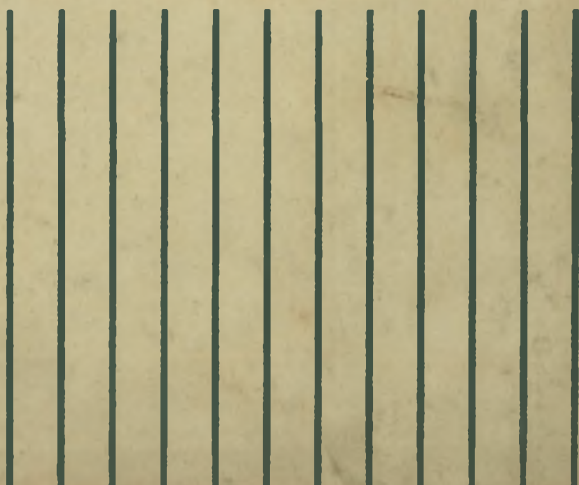

A. DE GRAAFF-
WÜPPERMAN

EEN LEVENDE BRIEF

G. F. CALLENBACH - NIJKERK

Een levende brief

Penteekeningen van
M. E. Eckert

Een levende brief

door A. de Graaff—Wüppermann

G. F. CALLENBACH - UITGEVER - NIJKERK

Zeg, er staat een verhuiswagen bij 't oude huis van „Annie voor de deur.”

„Heb ik ook gezien. Een reuzeverhuisauto.”

„Wie zou er komen wonen?”

„Ze hebben er een groote winkel van gemaakt.”

Zoo kwetterde een troepje meisjes, dat in afwachting van het luiden der eerste bel nog even op de speelplaats bijeen stond, door elkaar. Daar ging de bel al en met de stroom mee gingen zij de school binnen.

Tot kwart voor elf zaten ze nu opgeborgen. Eerst taal, dan rekenen en dan volgde het speelkwartier. Zij keken er verlangend naar uit, want o, wat was het gloeiend warm. Je verlangde maar om buiten te zijn en niet te hoeven bedenken hoe je een voorgelezen versje „in je eigen woorden” moest weergeven. Of hoe het zat met die twee kranen aan een vat, dat vol- en weer leeg liep.

De minuten leken te kruipen. Eindelijk — vrij kwartier. „Ik stik,” pufte Toos van Eyndert, een dikkerdje, die toch nog even geprobeerd had, touwtje te springen. „Laten we alsjeblijft gaan zitten.”

„Kind, we zitten al lang,” lachte Mimi Knotte en trok Toosje naast zich op de grasberm, waar de anderen al waren neergestreken. „Vertel nu eens, wat zei je vanmorgen van een verhuisauto? Wie komen er in Annie's huis?”

„Weet ik niet. Ik zag alleen, dat ze er aan 't indragen waren.”

„Wacht, laten we 't Kees Kroon vragen,” stelde Aleidje Versteeg voor. „Zijn vader heeft 't verbouwd. En verhuurd ook, dat staat op een papier voor 't raam.”

„Kees! Kees! Hoor eens!”

„Ja, wat?” klonk het ongeduldig.

„Wie komen er in het huis van Annie Schouten?”

„Amsterdammers! Joden!”... en weg was Kees, die 't blijkbaar niet te warm vond om hard te loopen.

„Joden! Ook gezellig!” zei Tine Walsoorde met een lang gezicht.

„Ik wou dat Annie er nog maar woonde,” zuchtte Aleidje.

„Echt jammer, dat ze weg is. O ja, ik heb een brief van

haar gehad gisteren. Jullie moet de groeten hebben.” Nu werd Aleidje bestormd met allerlei vragen. Hoe Annie het vond in Amsterdam? Of ze op een leuke school was? Of ze er al een vriendinnetje had? Of ze een tuin rijk was?

„Kinderen, hou op,” Aleidje hield haar handen voor haar ooren. „Ze vindt het leuk op school, maar een stad vindt ze vervelend wonen, want je moet zoo vreeselijk opletten met oversteken en zoo, en daarom hebben ze op school verkeerslessen met platen en allerlei. Dat vindt ze wel weer fijn, maar dat je nergens vrij spelen kunt, is erg saai, schrijft ze. En een vriendinnetje heeft ze nog niet.”

„Ze moet in de eerste de beste vakantie maar op 't dorp komen logeeren,” zei Toos medelijdend.

„Dat heeft moeder al beloofd, dat ze in de groote vakantie mag komen,” zei Aleidje. „En daar moeten we alweer naar binnen,” liet ze er met een zucht op volgen.

„'t Is binnen koeler dan buiten,” verzekerde blijmoedig Toosje.

Toen de school uit was, besloten Aleidje en Tine, die altijd samen gingen, omdat ze vlak bij elkaar woonden, langs het tot winkel verbouwde huis van de familie Schouten te loopen. Ja, daar stond een groote verhuisauto voor. Het uitladen was zeker klaar, want de autodeuren waren gesloten. De winkelramen waren halverwegen wit gemaakt en het plakkaat, waarop stond: „Verhuurd door het Woningbureau Kroon en Co.” was half afgescheurd. Er was niets te zien.

Zoo langzaam mogelijk slenterden de meisjes voorbij. Zouden ze eens even op de vensterbank durven wippen en naar binnen kijken? Nee, dat was toch te gek. Dat dee je niet. Zij zouden anders wel eens iets van de nieuwe bewoners willen zien. Maar hoe?

Daar . . . stil, daar ging de winkeldeur open. Alsof ze 't afgesproken hadden, stevenden de meisjes op de winkel er naast af. Dat was een boekwinkel, dus ze konden best even de étalage bekijken en onderhand opletten of er daarnaast iemand de deur uitkwam.

Zij hoefden niet lang te wachten. Een jongen van 'n jaar

Besloten Aleidje en Tine langs het tot winkel verbouwde huis van de familie Schouten te lopen.

of elf kwam naar buiten en keek links en rechts. En daar — kwam hij op hen af.

„Kun jullie me ook een bakker wijzen?”

„Vlak om de hoek links,” zei Aleidje.

„Aha,” en fluitend sloeg de jongen de aangeduide straat in.

De meisjes keken elkaar aan en gingen door. Hun nieuwsgierigheid was bevredigd.

„Nou,” zei Tine, „dat hoef je niet te vragen.”

„Wät vragen?” vroeg Aleidje verbaasd.

„Of dat een Jodenjog is! Nee maar, wat een kromme neus.”

„O . . . ja? Dat zag ik zoo gauw niet.”

„Dan heb je ook je oogen in je zak zitten,” snibde Tine.

„En brutaal was hij ook. Hij bedankte niet eens. Echt joderig.”

„Waarom echt joderig?”

„Omdat Joden altijd brutaal zijn. Laf zijn ze ook,” zei Tine. „En je moet met ze oppassen, dat ze je niet bedriegen.”

„O....,” aarzelde Aleidje. „Dat weet ik zoo niet. Ik ken er eigenlijk geen.”

„Hier op 't dorp hebben we ook alleen Moos den voddenman en die woont maar met zijn vrouw alleen. Maar deze jongen zal wel op school komen.”

„Maar niet in onze klas, denk ik,” zei Aleidje. „Hij leek me kleiner. Misschien komt hij wel bij Jan te zitten.”

„Dat zal Jan dan treffen,” zei Tine met een opgetrokken neus. „Ik moet niets van Joden hebben.”

Aleidje zweeg. Tine zou 't wel beter weten. Zij was bijna twee jaar ouder dan zijzelf en ze wist veel meer af van allerlei dingen. Tenminste.... van sommige dingen. Niet op school. Daar vroeg Tine altijd van alles aan haar en nooit maakte zij behoorlijk haar huiswerk en dan moest ze 's morgens nog gauw haar sommen overpennen, die ze niet kon.... Tine was in Indië geweest en nu een jaar in 't land. Daaraan weet zij het, dat ze achter was op school....

In gedachten verzonken bonsde Aleidje haast tegen haar eigen hek aan.

„Waar denk je aan?” spotte Tine. „Je bent suf van de hitte, geloof ik. Dag! Tot straks.”

Aleidje wipte haastig de breede, koele gang van het ouderwetsche notarishuis binnen. 't Was laat geworden met het oponthoud bij de winkel. Vader en moeder, Jan en klein Lietje zaten al aan de koffietafel.

„Is Teitje weer!” klonk het verheugd uit de tafelstoel.

„Ja, schattepoes, daar is Teitje weer. Eet Lietje lekkere boogehamme?” en Aleidje streek zusje eens over haar krullebol.

„Sem op,” zei 't kleine ding en wees op haar bordje.

„Kom nu maar zitten en je eigen boogehamme opeten, meisje,” zei vader. „Hoe kom je zoo laat?”

Nu vertelde Aleidje, dat zij even omgelopen waren om te zien wie er in Annie's huis zouden komen wonen en hun ontmoeting met den jongen.

„Het is zeker een Jood. Hij had zoo'n kromme neus, nou, zóó!”

„Nee maar, jij moet noodig wat van een neus zeggen, moppie,” lachte Jan. „Mijn zusje heeft een mopsneus, nou, zóó!” en Jan zette een vuist voor zijn eigen neus.

„Toe, schei uit, vervelende jongen. Je mag geen „moppie” meer zeggen, dat weet je best.”

„Geen gekibbel aan tafel, kinderen,” zei moeder. „'t Is er veel te warm voor ook. Wat een hitte voor eind Mei.”

„Ja,” zei mijnheer Versteeg, het gesprek weer opnemende, „er komt een Joodsche familie in. Een radiozaak voor-namelijk en verder electriche apparaten en dergelijke.”

„Goed, dat er een tweede electricien bij komt. Je moet tijden wachten op Pas; hij heeft het veel te druk,” zei moeder.

Ziezoo, dat wist Aleidje alweer. Dat kon ze op school vertellen vanmiddag.

„Zijn er veel kinderen, Vader? Zouden ze bij ons op school komen?” Maar vader wist er niets van.

„Alvast die jongen bij mij,” zei Jan. „Ook lekker, een Jodenjongen!”

„Geen ozin, Jan,” zei vader. „Je zult moeten zien wat het voor een jongen is. Dat moet je bij iedereen, die nieuw op school komt. Aleidje, oom Eduard wou graag, dat je even aankwam na school.”

„Fijn! Dan ben ik later thuis, Moeder. Je blijft er altijd langer dan je denkt.”

Ja, het was fijn bij oom Eduard. Dat was alleen maar van de kinderen Versteeg een echte oud-oom, maar alle dorpskinderen noemden hem „oom”. Oom woonde met zijn zuster, de peettante van Aleidje, in een gezellig laag huis even buiten het dorp. Er was een groote tuin om het huis en behalve veel bloemen groeide er van allerlei heerlijks in: bessen, frambozen, aardbeien, en tegen de schuur stond een stokoude moerbeienboom, die een overvloed van vruchten gaf. Een ruime hut stond aan 't eind van de tuin.

Na vieren stapte Aleidje het hek binnen, liep het huis om en jawel, daar zag ze oom achter in de tuin heen en

Maar oom Eduard was.... blind.

weer loopen. Zeker had hij al op haar gewacht. Recht liep zij op hem toe.... hij hoorde haar aankomen, draaide zich om en liep haar langzaam tegemoet. Een stok had oom in de hand. Die zou hij niet graag missen. Niet dat hij zoo oud was, heelemaal niet, maar oom Eduard was.... blind. Twintig lange jaren leefde hij al in het duister. Bij een ontploffing in een scheikundig laboratorium, waar hij werkte, waren beide oogen onherstelbaar getroffen.

Aleidje wist van 't ongeluk natuurlijk alleen maar van hooren zeggen. Zij had oom nooit anders dan blind gekend, zij wist niet beter. En nu tastte hij met zijn stok langs de grasrand.

„Ziezoo, daar hebben we ons meisje,” zei oom vroolijk. „Daar doe je goed aan, Aleidje, we hebben je in lang niet gezien.”

„Nee oom, maar we hebben ont-zet-tend veel huiswerk.”

„Wat zul je dan ont-zet-tend knap worden, kindje! Kom, laten we even voor de hut gaan zitten. Ik heb de heele middag in de tuin gewerkt en nu voel ik mijn rug.”

„Wat hebt u gedaan, oom?”

„Gewied.” Even stilte. „Hoe kan oom dat, denk je bij jezelf, niet?”

Hoe wist oom het zoo. Net precies wat Aleidje zat te denken.

„Dat voel ik. En — ik vergis me ook wel eens. Ieder voor-

jaar moet ik weer leeren voelen, wat onkruid is. Als de plantjes al te klein zijn, weet ik het niet. En hierbij kan Rita den baas niet helpen, is 't wel?"

Alsof hij 't verstaan kon, keek de Deutsche herder, die vlak bij mijnheer Rees liep, kwispelstaartend naar hem op en de hand van den baas rustte even op de verstandige kop. „Maar verder helpt Rita me wel, hè?"

Dat was waar. Want Rita was op school geweest. In Zwitserland. Daar is een hondenschool, waar daarvoor geschikte honden les krijgen in het geleiden van blinde menschen. De honden moeten daar echt examen doen, wel driemaal. Tenslotte doen zij eindexamen en dan zijn ze geschikt om te dienen als oogen voor een blinden baas. Als de hond aan de rand van een stoep is gekomen, kijkt hij links en rechts, net als een mensch, en is de weg veilig, dan steken baas en hond samen over. De baas houdt een stijve beugel, op de rug van den hond bevestigd, vast en als er nu maar geen domme menschen of kinderen in de weg gaan staan of probeeren, den hond met roepen of fluiten af te leiden, dan loopt het tweetal veilig door de drukste straten.

Oom, met zijn onafscheidelijken hondenvriend naast zich, en Aleidje zaten nu voor de hut. Die was van berkestammetjes en heideplaggen opgetrokken en Aleidje vond 't het plezierigste huisje, dat zich denken laat.

Daar kwam tante Aleid aan. Zij had de handen vol en Aleidje sprong op om wat van haar over te nemen.

„Hoeft niet,” schudde tantes hoofd en hoog in de hoogte hield zij het blad boven Aleidjes bereik en zette het toen neer op het tuintafeltje. Wat stond er op? Beschuiten en een schaalte met aardbeien en een met suiker. En dan nog een bakje room er bij. Dat was me wat, als je hongerig uit school kwam.

„Je moet maar vast eens proeven, kind,” zei tante, „want eerstdaags, als ze allemaal rijp zijn, dan moet je de H. I. D. T. maar uitnoodigen om te komen eten.”

Wat was nu de H. I. D. T.?

Wel, dat was een clubje jongens en meisjes, die heel trouw en heel geregeld oom Eduard kwamen helpen in

de tuin. In voor- en najaar kwam de tuinman, en ook voor de dingen, waar het erg op aankwam, maar het gewone onderhoud van harken en wieden en sproeien en dorre bladeren weghalen — al die werkjes, die oom zelf zoo graag gedaan zou hebben — daar zorgde de H. I. D. T. voor. Iedereen had tegenwoordig immers clubs met voorletters, die een ander niet begreep en daarom hadden ze hun club H. I. D. T. genoemd. Dat beteekende: *Hulp In De Tuin*. In 't begin waren er wel leden afgevallen, die er gauw genoeg van hadden, maar gaandeweg was er een kern gevormd, die werkelijk bleef en hielp.

Langzamerhand was het gewoonte geworden, dat de kinderen uit het dorp in- en uitliepen bij oom Eduard. Die had nog heel wat boeken ook, die zij mochten leenen als ze er netjes op waren. Voor tante Aleid hadden ze veel ontzag, want die kon zoo streng kijken als ze met vuile voeten de gang in kwamen. Maar toch had tante Aleid zelf ook wel plezier in de bezoekers en bezoeksters, want menigmaal, als er aardige nieuwe boeken waren uitgekomen, maakte zij er haar broer opmerkzaam op. En, geleid door zijn trouwe Rita, trok oom Eduard dan kort daarop naar Roemer, den boekhandelaar, en strijk en zet werd er daarna een pakje boeken thuisbezorgd. Wat tante dan uitzocht, na oom er wat uit te hebben voorgelezen, kreeg een plaatsje in de bibliotheek, nadat oom eigenhandig de boeken gekaft had. En wat netjes! Netter dan menige „ziende” jongen of meisje schoolboeken kaft.

's Wintersavonds — dan kreeg de club haar belooning voor 't onvermoeide werken in de zomer. Dan mocht de H. I. D. T. zoo ongeveer eens in de vier weken een avond op visite komen. Dat had oom Eduard ingesteld. „Jullie helpt mij 's zomers zoo flink, nu moeten we elkaar 's winters ook zien,” had hij gezegd.

Die avonden, meestal op Zaterdagavond, vonden zij allemaal even heerlijk. Oom vertelde prachtig. Sagen en legenden van allerlei volken. Ook had hij bijvoorbeeld eens verteld, hoe de Eskimo's leven en alles over hun gewoonten, die soms zoo wonderlijk lijken. En over

Shackletons pooltocht. De kinderen zaten dan in ooms kamer om hem heen; tante Aleid zat meestal in de andere kamer, maar zij luisterde ook wel eens en halverwege de avond kwam zij opdagen met chocolade en lange beschuitjes. 't Was altijd jammer als het tijd van weggaan was; dan duurde het weer zoo lang tot de volgende keer kwam. Aleidje en Jan waren er wat trotsch op, dat oom Eduard een echte oom van hen was. Liefst zaten zij ieder aan een kant van hem; daarop hadden ze recht, vonden ze. Als besluit van het winterseizoen was er ping-pongwedstrijd met prijzen.

Nu was 't echter nog lang geen winter, maar bijna zomer en bijna volop aardbeientijd. Over een poosje was de groote vakantie al in 't zicht. Op school praatten zij er soms al over. Maar voorloopig was er nog niets van vakantie te bemerken. Sommen — taal — schrijven — geschiedenis — aardrijkskunde — zoo gingen de lessen hun gewone gangetje. „Suf en saai, muf en taai,” „dichtte” Tine, die ver was in 't rijmelen.

„Morgen één Juni,” peinsde Aleidje, terwijl ze om ruim vijf uur van Lichthoeve naar huis liep. „Nog twee maanden, dan is 't vakantie.”

Zij kwam de dorpsstraat door en even voorbij Annie Schouten's oude huis liep zij een jongen en een meisje achterop. Dichtbij gekomen zag zij, dat het de jongen van 's middags was. Het meisje, langer dan hij, leek sprekend op hem. Zeker zijn zusje. Dan zou die wel bij haar in de klas komen. Een oogenblik stond Aleidje in beraad of zij maar vast eens zou kennismaken. Toen kwamen Tine's woorden haar in de gedachte: „Joden, daar moet je mee oppassen.” Och nee, ze sprak hen ook maar niet aan.... waarvoor zou ze 't eigenlijk doen.... Vastberaden draaide zij haar hoofd naar de andere kant en liep het tweetal in stevige pas voorbij.

De volgende morgen vonden Tine en zij elkaar als naar gewoonte op weg naar school bij de viersprong.

Onderweg lag 't Aleidje op de lippen om te vertellen dat zij wel een nieuw klasgenootje zouden krijgen. Toch deed

zij 't niet. Tine zou het gauw genoeg zelf zien.

En ja — daar kwamen het meisje en de jongen van gisteren, en nog een kleiner meisje, vergezeld zeker van hun vader, al aan. Zij gingen het hek door, de speelplaats over en naar binnen. De beide meisjes waren achter hen aan ook op de speelplaats gekomen en vonden daar al verschillende kinderen uit hun klasse.

„Ha,” zei Tine, „let op, die krijgen we bij ons in de klas. Maar ik pas er voor om er naast te zitten!”

„Pff... zal je gevraagd worden!” zei Toosje. „Heb jij je sommen?”

„O nee,” zei Tine, „er zit bepaald een drukfout in die eene van die wijzers van de klok. En van de andere is net de manier uitgelegd toen ik ziek was, dus die heb ik niet. Wel de thermometersom.”

„Daar is ook niks aan. Jij zoekt het makkelijk uit,” zei Toos lachend.

„Nou maar, jij hebt ook wel eens een som niet,” sprong Aleidje voor Tine in de bres. „Waarom heb je ze mij niet even gevraagd, Tien?”

„Heelemaal niet noodig. Ik zal meneer wel uitleggen hoe 't komt, dat ik ze niet heb,” zei Tine uit de hoogte.

„Welja,” zei Mimi, „je hoeft niet altijd alles te hebben.” De eerste bel ging en druk babbelend ging de heele stroom naar binnen. De kapstukken hadden geen kans: geen jassen, geen mantels, geen hoeden! Heerlijk, 't was zomer.

De vensterbanken stonden vol bloemen. Rens Hofstra had zoowaar al een paar grasanjers meegebracht voor meneer: de eerste. Zij mocht een jampotje met water gaan vullen en ze daarin zetten. Allen zochten hun plaatsen op. Meneer Reesink ging op het „schavotje” zitten.

Daar ging de tweede bel en tegelijkertijd werd de deur opengedaan en kwam mijnheer Van Dekeren, het hoofd van de school, binnen met het Jodinetje.

„Mijnheer Reesink, hier hebt u Ruth Mendels. U ziet maar eens hoe ver ze is; ik denk dat het wel gaan zal in uw klas.”

In de grootste stilte starde de klas naar de nieuweling,

die met een vuurroode kleur naast mijnheer stond.
„Zoo Ruth, we zullen je een plaatsje geven.” Onderzoekend gleeed zijn oog de meisjesrijen langs. „Ga daar maar zitten, naast Toos van Eyndert,” en mijnheer wees naar de open plaats naast Toosje.

Vlug liep het meisje naar de aangewezen plaats. Toos kreeg een stomp in haar rug van Tine, die achter haar zat. „Geluk er mee,” zei Tine half hardop. Toos, goedlachs, vloog al gichelend een eind vooruit in de bank. „Wijs jij Ruth maar even, waar ze haar boeltje kan leggen,” zei mijnheer en Toos wees haar, hoe de lessenaars konden worden opgeschoven en opengeslagen.

Rustig ging de les verder. Mijnheer Reesink had orde in de klasse. En daarbij. . . 't was weer warm, heel warm. Dat maakte lusteloos.

De klas snakte naar het vrije kwartier.

Buiten ontbrak de lust tot hollen en spelen ten eenenmale. De kinderen hingen of zaten hier en daar of wandelden rustig, en wie toch de warmte wilde trotseeren en een wild spelletje beginnen, werd tot kalmte aangemaand.

„Kom jij eens hier,” klonk Tine's besliste stem, terwijl zij Ruth met een ruk aan haar mouw trok. „Hoe heet je nu eigenlijk?”

Ruth, die met Toos de speelplaats was opgekomen, keek verschrikt om.

„Ruth heet ik. Ruth Mendels.”

„Zoo. Rhuth Mhendels,” zei Tine, op Joodsche manier sprekend. „Ja, dat lijkt wel op je. En waar kom je vandaan?”

„Uit Amsterdam.”

„Hm, ja, daar zijn er veel van jullie soort. Waar je kijkt, zie je allemaal. . . .”

„Nou zeg,” viel Toosje in. „Zullen we gaan spelen?” en meteen trok zij Ruth mee en holde met haar naar 't andere eind van de speelplaats.

„Ik zou je bedanken,” zei Tine minachtend. „Met zoo'n Jodenkind te spelen. Kom, Aleidje, Miem, laten we hier gaan zitten. Laat die gekke Toos maar met haar optrekken.”

Gedwee als schaaapjes volgden ook de andere meisjes uit de klas de lange Tine.

Een beetje beduusd stond Toosje aan de overkant naar hen te kijken. Zij draaide op één hak in de rondte en wist ook al niet, waarover met Ruth te beginnen, nu de anderen haar in de steek lieten. Ruth zelf had een hoogroode kleur. Was me dat ook een prettig begin op de nieuwe school! Zij was maar blij, toen ze weer rustig op haar plaats zat en toen zij om twaalf uur de school uit kwam, vloog ze als een pijl uit de boog naar huis, zonder zelfs naar haar broertje en zusje uit te zien. „Naar moeder toe!” was haar eenige gedachte.

Maar moeder was met vader heel, heel druk aan 't werk. 't Was geen kleinigheid, gisteren verhuisd met haar groote huishouden en nu moest de winkel zoo gauw mogelijk in orde gemaakt worden. Dan nog de zorg voor de maaltijden!

„Kind, ben je daar alléén? Waar is Roosje? Die zou je toch meebrengen? Ga gauw kijken, Ruth, zij weet de weg niet en Siem zal denken, dat jij haar meeneemt. Gauw maar!”

Er zat niets anders op. Ruth vloog weer terug en kwam gelukkig halfweg Roosje aan Simon's hand tegen. Het kleine ding zat in de voorbereidende klas en had die morgen een boekenlegger mogen vlechten. Zij was vol verhalen en vond de school erg prettig. Ook Siem had 't best geschikt.

„Zou ik nu vertellen, hoe ik 't gehad heb?” vroeg Ruth zich af. Onder het gepraat der beide anderen waren ze alweer thuis en daar werden haar door moeder allerlei werkjes opgedragen. Nee, ze zou alleen met moeder hebben moeten zijn. . . . Zoo met alle anderen er om heen en in die verhuisrommel kon zij niet zeggen, wat haar bezwaarde. 't Zou misschien ook wel alleen de eerste dag zijn, dat dat lange kind haar plaagde.

Maar och, dat viel tegen.

Zestig lange dagen moesten voorbijgaan eer het vacantie was en vier en veertig dagen lang — de Zondag en de Zaterdag, als Ruth door de Sabbat niet op school kwam

er af gerekend — werd zij stilletjes door de klas, onder leiding van Tine, geplaagd, zoo stiekempjes, dat mijnheer het niet merkte. Nu eens was haar ceintuur achter haar rug vastgebonden aan de bank, dan weer de punt van een harer vlechten in de inktkoker gedoopt. Dan weer was haar tasch nergens te vinden, een andermaal vroeg Wobbeltje van Sante, die ver weg woonde en tusschen de middag overbleef, plagerig:

„Ruthje, wil je eens proeven van mijn boterham met ham?” Wat de anderen, onder aanvoering van Tine, luidkeels deed lachen.

Eénmaal was Toosje driftig uit haar slof geschoten: „Waarom heb jullie toch allemaal de pik op Ruth? Ik vind 't gemeen, gemeen, gemeen...” Toen was zij om vier uur Ruth achterna gehold om te toonen, dat zij niet bang voor de klas was, maar Ruth, die altijd maakte dat ze een, twee, drie naar huis kwam (Roosje ging nu alleen) had met haar lange beenen de wedloop tegen kort en dik Toosje glansrijk gewonnen. Hoe kon zij ook verwachten, dat Toos het goed meende? Natuurlijk dacht ze aan nieuwe plagerijen.

Schuw werd Ruth en bang voor de anderen. Stuk voor stuk hadden de meisjes niets bepaalds tegen haar, maar met hun allen zaten zij leelijk onder de plak van Tine. Die gaf je het gevoel of je een echt onnoozel kind was, als je niet precies dacht en deed als zij!

Ruth was dankbaar, toen het eindelijk vacantie was. Nu was zij tenminste bevrijd van haar plaaggeesten. Bij goed weer ging ze 's morgens al vroeg met Roosje en de beide jongsten het bosch in. Ruth vond dat op zichzelf wel fijn en moeder was blij, dat zijzelf daardoor de handen eens vrij had. Maar o, hoe verlangde Ruth naar een vriendinnetje, even oud als zij. Hoe miste zij haar Amsterdamsche kennisjes. Zou zij er moeder deelgenoot van maken? Och, maar ze wist, dat vader en moeder het heel druk hadden en bovendien veel zorgen of de winkel gaan zou en vader het hier zou kunnen volhouden. En dan.... kom, 't was nu toch vacantie en waarom zou zij zich nu

al benauwd maken tegen dat die uit was? Dan zette zij voor een poosje alles weer van zich af.

Maar hoe meer de eerste dag van het nieuwe schooljaar naderde, hoe benauwder zij het kreeg. Soms kneep haar keel dicht van angst.

Toen zij op een en dertig Augustus naar bed ging, bezwaarde het vooruitzicht, de volgende dag weer naar die vijandige klas te moeten, haar zoo erg, dat zij het niet vóór zich kon houden en snikkend alles aan moeder vertelde. Dat hielp wel. Maar er iets aan doen, laat staan het verhelpen, kon moeder ook niet.

Lang, ja tot in de nacht, zaten vader en moeder er over te praten, maar een weg tot verbetering zagen zij niet.

Nu wilde het geval, dat juist omtrent die tijd tante Aleid bedacht had, dat 't zoo gemakkelijk zou zijn, in de tuinhut een electricisch lichtpunt te hebben, zoodat zij van de mooie avonden in voor- en najaar, als 't vroeg donker was, nog zou kunnen genieten en toch wat lezen of werken. Tante Aleid zat niet graag stil.

Oom Eduard was het er mee eens terwille van zijn zuster. Wat hem betrof, een lichtpunt meer, al brandde er een lamp in van driehonderd kaars, maakte voor hem geen verschil. Het was even donker om hem heen.

Mendels had, toen hij het karweitje had opgenomen, beloofd, 't spoedig in orde te zullen komen maken. Zoodat op diezelfde eerste September, dat Ruth weer naar school toog, Mendels, nog vervuld van wat hij en zijn vrouw de vorige avond bepraat hadden, zich op weg begaf naar Lichthoeve. Voor oom Eduard was zulk een bezoek een verzetje en al gauw kwam hij dan ook met Mendels een praatje maken en eens informeeren of 't hem nogal naar wensch ging in zijn zaken.

„Dat gaat best, mijnheer. Ik heb er een volslagen knecht bij moeten nemen en als er nu werkelijk radio-distributie komt, dan komt er weer een heeleboel werk aan de winkel. Maar — er zit een hoop geld in de zaak. Dat moet er eerst uit.”

„Maar je bent een goed vakman en je komt op de afgesproken tijd. Twee dingen, die je klanten bezorgen. Het

zal wel gaan op den duur. En de vrouw, kan die 't nogal schikken op het dorp?"

„'t Gaat, mijnheer, 't gaat. 't Is hier wel gezonder voor de kinderen. Maar..." Mendels hield plotseling op.

„Ga door, wat zijn er voor „maren”?"

Nu vertelde Mendels alles, wat hem zoo hoog zat. Ruth was zijn lieve oudste meisje, het zonnetje in huis, een best kind, altijd behulpzaam, altijd klaar om boodschappen te bezorgen — een lamp hier, een stekker daar. — En nu kon hij er niet in berusten, dat de schoolkinderen iedere dag weer bedierven voor dat lieve kind.

Zwijgend luisterde oom Eduard.

„En daarover tobben mijn vrouw en ik nu, mijnheer," eindigde Mendels met een zucht.

„Man, Mendels, dat begrijp ik bèst. Daar moet iets aan gedaan worden. Zit dat dochtertje van je niet bij mijn nichtje in de klas?"

„Uw nichtje? Hoe heet die dan als ik vragen mag, mijnheer?"

„Aleidje, Aleidje Versteeg, van den notaris."

„Ja, mijnheer. Daar zit ze bij in de klas. Maar dat is bij lange na de ergste niet. Dat is dat lange meisje, dat op hotel Dennenheuvel is. Van die familie uit Indië."

„Zóó...oo..." zei oom Eduard. Hij wist wel wie Mendels bedoelde, al kende hij Tine zelf niet. Een van de H. I. D. T.-leden, Hein Riems, die naast hotel Dennenheuvel woonde, had geprobeerd, Tine voor de H. I. D. T.-club te krijgen. Zij was zoo lang, het zou gemakkelijk zijn, zoo eentje, die overal bij kon, had hij gedacht; denk maar eens aan 't opbinden van klimplanten.

Maar hij was van een koude kermis thuisgekomen.

„Jongen, ben je niet wijs! Waar denk je aan! Tuinmanswerk? Verbeeld je, mijn handen. Dank je feestelijk en als je nog eens wat weet."

De eerstvolgende keer, dat de club in ooms tuin bezig was, had Hein het gesprek woordelijk oververteld en ze hadden er allemaal om gelachen en de heele middag met pruimemondjes geroepen: „Verbeeld je, mijn handen!"

Oom had het aangehoord en alvast een indruk van Tine gekregen.

„Hoor eens, Mendels, ik moet daar eens rustig over denken en met mijn zuster over spreken. Zoiets krijg je maar niet op slag in orde. Maar ik houd het in gedachte, dat beloof ik je. En je moet dat meisje van je eens bij me sturen, als je vrouw het goedvindt. Ik heb mooie boeken, die ze lezen mag. Ik zal wel zorgen, dat ik haar alleen die boeken geef, die je zelf goed zoudt vinden, dat zij las, Mendels!”

Waardoor kwam het toch, dat oom Eduard, die zelf zoo'n groot verdriet te dragen had, in wiens leven zooveel *duisternis* was, er toch altijd in slaagde, *licht* te brengen in het leven van een ander? Zou het zijn omdat hij bij een innerlijk licht leefde, waarbij hij zijn arme blinde oogen niet noodig had?

In elk geval, ook Mendels luchtte heelemaal op na oom Eduards vriendelijke woorden. Hij had het gevoel: „zie-zoo, daar zal wat aan gedaan worden. Hoè, dat zou mijnheer wel weten.” Met meer lust dan tevoren ging Mendels voort met zijn werk.

Oom Eduard ging in gedachten het huis binnen.

„Waarom zijn we eigenlijk zoo raar tegen Ruth?” vroeg Aleidje aarzelend aan Tine, toen zij samen op de tweede dag na de vakantie naar huis gingen.

Er was die dag juist weer, na schooltijd, een heel geval met Ruth geweest. 't Was Vrijdag. Ruth had gauw naar huis willen hollen. De Sabbat ging in en zij was er zoo graag bij als moeder het gewone daagsche tafelkleed van tafel nam en er het witte voor in de plaats legde. Dan moest ze zich verkleeden ook, netjes maken voor de feestdag. En helpen de tafel feestelijk te dekken!

Tine had haar tegengehouden, was plagerig voor haar gaan staan en haar in de weg gesprongen. Ging Ruth naar links, dan hield Tine haar daar tegen, probeerde zij er rechts door te glippen, dan sprong Tine aan die kant voor haar, net zoo lang tot Ruth in tranen uitbarstte. Die tranen waren zoo dichtbij tegenwoordig!

„Ruttepetut, Ruttepetut, Ruth zit weer eens in de put!” zong Tine een eigengemaakt rijm en aangemoedigd door gegichel van de anderen begon zij opnieuw.

Maar zij kwam niet ver. Na het eerste „Ruttepetut...” Wat was dat? Wie vloog daar, buiten zichzelf van woede, haar op de rug, wie schudde de lange, maar slappe Tine heen en weer, wie stompte waar hij stompen kon?

't Was Siem, het broertje van Ruth. Onvervaard sloeg hij er op los en hij bleef aan de gang, ook toen de anderen begonnen, hem van Tine af te trekken. „'k Zal je leeren, 'k zal je leeren, mijn zusje zoo te plagen!” Ruth huilde, klein Roosje huilde, van alle kanten kwamen kinderen toelopen. Daar klonk de strenge stem van het hoofd der school, die op het lawaai afkwam.

Nu was 't gauw uit. Wat er precies gebeurd was, was mijnheer Van Dekeren niet duidelijk, hij had haast, omdat er iemand op hem zat te wachten, die hem spreken moest. Maar in een oogwenk waren allen verspreid.

En toen — op weg naar huis — toen vroeg Aleidje aan

Tine had haar tegengehouden.

Tine: „Waarom zijn we eigenlijk zoo raar tegen Ruth?”
Tine, met haar hand tegen een roode vlek op haar wang — herinnering aan Siems stevige vuist — barstte los: „Omdat 't een Jodenkind is.... ze hóórt niet bij ons, Joden zijn brutaal.... en laf....”

„Laf?....” dacht Aleidje. „Laf? Was dat laf van Siem Mendels, om voor zijn zusje op te komen tegenover een veel grootere dan hijzelf?” Maar ze zei niets. Durfde ze niet? Was Aleidje laf?

„Er is een brief voor je, kindje,” zei moeder, toen Aleidje thuiskwam. „Van Annie. Daar staat hij, tegen de klok.” „Fijn. Dag Lietje,” even bij kleine zus knielen, even de „goote teuren” — vijf blokken, die Lietje op haar tafeltje schots en scheef op elkaar gestapeld had — bewonderen, en dan in een hoekje van de serre gaan zitten met haar brief. Dat leek Aleidje.

Annie schreef zoo gezellig. Ze had ook altijd zulke goede opstellen gemaakt op school. Prachtig gewoon. Nu vertelde zij alles van haar leven in Amsterdam. De logeerpartij in de groote vacantie was helaas niet doorgegaan, Annie had mazelen gekregen vlak voordat ze zou komen! Nu schreef ze twee groote vellen vol!

Hé, wat las Aleidje daar? „Waarom doen jullie zoo raar tegen die Ruth?” Net wat zij straks tegen Tine gezegd had. „Er zitten,” schreef Annie, „hier ook een paar „Jodenkinderen in mijn klas, maar daar letten we niet „op. Die eene vooral is een heel leuk kind. Hes heet ze. „Ze kan zoo prachtig teekenen, en dan is er nog een „jongen, ook een Jood, en die mag bij zangles zijn viool „meenemen. Het is zoo vreeselijk mooi als hij speelt en „dan wil ik maar liever ophouden met mijn eigen viool, „want zoo leer ik het nooit. Die Ruth zal het wel niet „leuk vinden op school, als jullie haar plaagt. Nee hoor, „ik vind het gemeen om een kind te plagen omdat het een „Jood is, dat kun je toch niet helpen.”

Aleidje las de brief uit en stond toen op om de brief ter lezing aan moeder te brengen. Dat was zoo haar gewoonte, maar nu aarzelde ze toch even. Er stond in over Ruth en moeder wist niets van die plagerijen, waaraan

ook Aleidje meedeed. Maar moeder zou 't zoo gek vinden als zij haar de brief *niet* gaf. . . .

Mevrouw Versteeg zat rustig te handwerken, haar schoot vol blokken, die Lietje haar een voor een bracht.

„Moeder bouwe? Goote teuren bouwe? Tein bouwe?”

„Ga jij maar zelf een trein bouwen, kindje, kijk, zoo, met een mooie pijp.” Moeder legde een paar blokken op de grond achter elkaar. „O, de brief van Annie, Aleidje? Dank je.”

Aleidje verdween „met een boekje in een hoekje.” Zij vond het veiliger, een beetje uit de buurt te blijven. Maar na een poosje stond moeder voor haar. De brief weer terug. In het couvert. Het zou dus wel losloopen.

„Aardig schrijft ze. Je voelt er Annie uit.” Even wachtte moeder eer ze verder ging: „Ik moet je nog eens even rustig spreken, kindje, over iets wat in die brief staat.” Daar had je 't al. „Vanavond maar, als Lietje naar bed is. Nu is 't niet rustig.”

Nee, daar kwam Lietje al aangestapt, verontwaardigd. „Moeder tug tomme, moeder niet weg, moeder hier sjitte, op toel. Ietje tein bouwt. Poppetie in.”

Aleidje keerde terug tot haar boek. Nu maar fijn gaan lezen. Aleidje werd door Jan wel eens voor boekenwurm uitgemaakt. Je kon, beweerde hij, een kanon naast haar afschieten — als een boek haar te pakken had, hoorde ze niets of niemand. Maar nu kon ze haar gedachten er niet bij houden. Zou dat nu komen door die paar regels over Ruth? Dat kon toch niet. De sop was de kool niet waard.

Maar voor vergeten had mevrouw geen kans.

Toen de familie Versteeg aan tafel zat, begon Jan:

„Wat had jullie toch voor herrie, waar de baas aan te pas kwam?”

„Wat? Och, niks,” zei Aleidje.

„Niks? Hij kwam er toch niet voor niks bij? 't Was weer om dat kind van Mendels, hè?” Plotseling keek moeder op.

„Wat kan 't jou schelen? Bemoei je met je eigen zaken!” viel Aleidje uit.

Kleine Lietje, die van het feit, dat niemand op haar lette, gebruik had gemaakt.

„Niet zoo'n wonderlijke toon alsjeblijft, Aleidje,” zei vader. „Je kunt Jan behoorlijk antwoord geven. Waar gaat het over?”

Aleidje keek strak op haar bord en zweeg.

„Nu?” herhaalde mijnheer Versteeg.

„Och,” zei Aleidje onwillig. „We hadden een beetje ruzie na school.”

„En wat had dat meisje van Mendels er mee te maken?”

„O, die had 't aan de stok met Tine.”

„Nou maar, de heele klas kreeg een standje van den baas,” viel Jan in.

Gelukkig voor Aleidje werd op dit oogenblik ieders aandacht getrokken door kleine Lietje, die van het feit, dat door het drukke gesprek niemand op haar lette, gebruik had gemaakt om haar lepeltje naast zich neer te leggen en het lekkere „taartje” van fijngemaakte aardappeltjes en andijvie met beide handjes naar binnen te werken. Het was een mooi gezicht: een groene veeg zat midden op haar voorhoofd en haar neusje had ook al meegegeten. Ze moest worden afgeveegd en afgewasschen en Aleidje was maar blij, dat daarna het gesprek een andere wending had gekregen en de heele historie met Ruth Mendels vergeten scheen.

Maar toen 's avonds haar huiswerk af was, Lietje naar bed en vader naar een vergadering, terwijl Jan nog even buiten speelde met jongens uit de buurt, toen riep moeder haar.

„Nu moeten we eens samen praten, Aleidje. In Annie's brief zag ik iets, dat ik vervelend vond. Je begrijpt me wel, is 't niet?”

Aleidje keek de tuin in en gaf geen antwoord.

„Begrijp je, wat ik bedoel, kindje?”

Als moeder nu maar boos geworden was, dan had Aleidje boos kunnen antwoorden, dat was veel makkelijker. Maar moeders stem bleef even effen en even vriendelijk.

„Jawel, Moeder,” klonk het binnensmonds.

„Waarom plaag jullie die Ruth? Is het heusch waar, zooals ik uit Annie's brief zou opmaken, dat jullie dat doen omdat ze een Jodinetje is?”

„k Weet niet,” en Aleidje haalde de schouders op.

„k Weet niet? Hoor eens, Aleidje, zoo schieten we niet op. Je bent oud genoeg om te weten waarom je iets doet. Bedenk dat nu eens voor je zelf en zeg 't me als je 't weet.” Moeder nam de courant op en ging zitten lezen.

Tja... wat moest Aleidje nu zeggen? Ze hoefde heusch niet te bedenken. Zij wist best, dat Ruth niets, heelemaal niets gedaan had, dat ook maar eenigszins aanleiding zou kunnen wezen om onaardig voor haar te zijn. Maar nu zij ronduit aan moeder moest zeggen: „Ja moeder, *wij plagen Ruth enkel en alleen, omdat ze een Jodinetje is,*” nu vond zij dat ineens zelf wel heel onzinnig.

Kon moeder gedachten lezen?

„Vind je 't zelf niet heel, heel dwaas, Aleidje, en heel onrechtvaardig ook, dat jullie een meisje 't leven zuur maakt omdat ze een Joodschen vader en een Joodsche moeder heeft? Kan zij daar iets aan doen? Moet je daarom op haar neerzien? Kon jij er iets aan doen, dat je vader en moeder jou, toen je een klein kindje was, in de kerk hebben laten doopen en daardoor aan den Heere Jezus hebben opgedragen en beloofd, je te zullen opvoeden in het *Christelijk* geloof?”

Aleidje bleef zwijgen en na een oogenblikje ging moeder door: „Herinner je je nog dat je mee naar kerk was toen Lietje gedoopt werd en dat ik je later de preek heb uitgelegd? Over een brief van Christus?”

„O ja.” Aleidje veerde op. „Dat weet ik nog. We moesten brieven zijn, die alle andere menschen lezen konden, of zoo iets.”¹⁾

1) II Cor. 3 : 3.

„Precies. Aan ons Christenen moeten diè menschen, die geen Christenen zijn, merken hoe goed en medelijdend onze Heer is en hoe Hij altijd voor anderen klaar stond, zelfs voor Zijn vijanden. Hoe Hij nooit aan Zichzelf dacht, maar Zich voor ons gaf tot in de dood. *Levende brieven van Christus* moesten wij zijn.”

„O ja,” lachte Aleidje, „ik weet nog best, dat ik toen 's avonds in bed bedacht heb, wiè er een levende brief was. Oom Eduard vond ik een echte, die staat ook altijd klaar voor een ander. Maar tante Aleid vond ik geen echte brief, want die is zoo gauw boos als je vuile voeten zet of kruimels morst van een koekje. . . .”

Nu moest moeder ook even lachen. „Je moet maar liefst altijd je afvragen of je zèlf een levende brief bent. Daar moeten we mee beginnen. En als je nu bedenkt, dat je voor Ruth, die een Jodinnetje is, *een brief* van Christus moet zijn, dus behulpzaam en medelijdend en zorgzaam, vriendelijk en nog honderd andere dingen meer, zoodat Ruth gaat denken: „was ik ook maar zóó als die anderen, die dien Jezus willen volgen. . . .”

Het bleef even stil. Toen begon moeder opnieuw:

„Als je dan bedenkt, hoe Ruth het op school heeft door het geplaag van jullie meisjes, die toch een voor een geen Jodenmeisjes bent, maar Christenen *héét*. . . als je bedenkt, hoe Ruth misschien iedere morgen met een bezwaard hart opstaat en 's avonds in bed misschien ligt te huilen. . . .”

Heel stil zat Aleidje. Zij vond 't maar goed, dat het al schemerdonker was. Ze voelde tranen lichter haar oogleden en het scheelde niet veel of ze liepen over en dat wou ze toch liever niet gezien hebben. . . .

„Kom,” zei moeder, opstaande: „Ik zal eens gauw Jan binnenroepen. Foei, wat is 't laat!”

„Ja,” dacht Aleidje, toen ze in bed lag. „Ik zal 't heusch morgen voor Ruth opnemen. Moeder heeft groot gelijk. 't Is gemeen, dat geplaag.”

Zoo ging Aleidje met de beste voornemens beziel naar school. Maar 't was een Zaterdag en Ruth was er niet.

Toen kwam de Zondag en ongemerkt raakte het gesprek met moeder op de achtergrond.

Tine haalde haar 's Maandagsochtends af. Zij haakte dadelijk haar arm door die van Aleidje en begon vertrouwelijk:

„Zeg, ik ben immers in de vakantie jarig geweest? Toen heb ik niet kunnen tracteeren op school. Maar kijk eens hier!” Zij liet twee groote bolstaande zakken zien. „In de eene zitten nogabrokken en in de andere Drosteflikken. Ik doe het niet zoo kaal als Rens verleden. Weet je nog wel, die had poppeschuim! Dat weegt niets en dat kost niets. Daar was 't om, natuurlijk.”

Aleidje gaf geen antwoord. Zij had 't poppeschuim heel lekker gevonden en er verder niet bij gedacht. Een droog stuk roggebrood zou onder de les nog een tractatie geweest zijn. Ze rammelde altijd tegen twaalf uur.

„Ik zal vragen of jij achter me aan mag gaan en uit de andere zak presentereen,” ijverde Tine. „Maar één ding denk je om. Je presenteert gewoon, iedereen mag nemen, maar dat Jodenkind gééf je. Die Jodenvingers wil ik niet in de zak hebben, hoor!”

Kom, Aleidje, nù is het 't oogenblik voor je om uit de hoek te komen. Nù moet je Tine de waarheid zeggen en 't voor Ruth opnemen. Nù moet je eerlijk zijn. Dapper aan Tine vertellen, dat je alles anders inziet. Dat je niet meer aan Tine's kant staat, dat je desnoods alléén voor Ruth in de bres zult springen. Alléén tegenover de heele klas. Want, Aleidje, je wilt immers *een levende brief* van Christus zijn?

Ja, dat wilde Aleidje wel. Maar ze zei niets. Of ja, ze zei toch wel wat. Luister maar wat Aleidje zei:

„Kijk eens wat een plassen. 't Heeft gegoten vannacht.”

„Nou en òf. Fijn voor de stof bij openlucht straks.”

Hè, dat was gelukt. Aleidje had geen antwoord behoeven te geven.

Toen ze aan 't tracteeren toe waren op school, wel, toen hoefde ze heelemaal niets te zeggen, maar alleen heel vlug twee Drosteflikken op Ruths bank te leggen. En meteen zou ze ook Toosje maar géven, dan merkte Ruth

het niet eens . . . , dat had Aleidje fijn bedacht. Gelukkig, dat was afgedaan.

Ja, dat dacht Aleidje. Maar het was heelemaal *niet* afgedaan. De heele dag zat het geval haar dwars. En 's avonds in bed riep ze moeder.

„Moeder, komt u eens! Ik kan niet slapen.”

„Vertel me dan maar eens wat er aan scheelt, Aleidje. Is 't iets over Ruth?”

Hoe wist moeder dat nu. „Ja, Moeder.”

Nu kwam het heele verhaal van 's morgens los. „Ik wil wel, Moeder, maar ik dūrf niet.”

Moeder begreep het wel. Dat was iets, zei moeder, dat alle menschen, die bereid waren iets moeilijks te doen, wel ondervonden. Ze wilden wel, maar ze deden het toch niet. De eenige manier om er dan wēl toe te komen, het goede te doen was, God te vragen je te helpen. Moeder wilde nu meteen maar voor en met Aleidje vragen, of de Heer haar wilde helpen.

Toen stopte moeder Aleidje lekker in en ging vlug naar beneden. Hoorde zij daar Rita niet blaffen? Zeker, daar zat oom Eduard al op zijn gewone plaatsje en tante was er ook bij. Oom was gekomen om met zijn neef en nicht Versteeg eens rustig te praten. Het onderwerp van gesprek was: Ruth Mendels. Uit wat Ruth's vader verteld had, samengevoegd met Aleidje's verhalen, begrepen oom Eduard en zijn zuster en Aleidje's ouders wel, hoe noodig het was, de stemming onder de meisjes van de klas te doen omslaan. Dat pas zou afdoende helpen, al zou het voor Ruth al een heele troost zijn, als zij wist, dat Aleidje aan haar kant stond.

„En die kleine Toos van Eyndert doet ook niet met het geplaag mee,” zei mevrouw Versteeg.

„Mooi, dat is alweer een bondgenoot,” antwoordde oom.

„Maar nu de anderen.”

„Ik weet er wat op,” zei tante Aleid beslist. „Jij,” tegen oom Eduard, „jij vraagt binnenkort de H. I. D. T. op een avond op visite. Dat zijn toch bijna allemaal kinderen uit Aleidje's klas. En dan zeg je ze geducht de waarheid.”

„Een prettige visite zou dat zijn!” lachte oom. „Toch is 't

misschien wel mogelijk, ze dan een en ander duidelijk te maken. Een goed idee van je, Aleid."

Daar hield men het dus op.

Toen de H. I. D. T. twee dagen later op Woensdagmiddag met vuur ruimde in de Septembertuin — is er ooit meer te redderen in een tuin dan in de herfst? — kwam oom Eduard met zijn vraag, of ze aanstaande Zaterdagavond bij hem „op visite" kwamen.

Algemeene verwondering.

„Ja, de tuin is de winterrust nog wel niet ingegaan, maar ik zou jullie toch al graag hier zien. Kan het?"

„Best, oom Eduard! Graag! Zeker, oom!" klonk het door elkaar.

Zoo trokken dan op Zaterdagavond Aleidje, Toosje, Mimi Knot, Rens Hofstra, Wobbie van Sante, Hein Riems en

Toen de H. I. D. T. twee dagen later met vuur ruimde.

Freek Vermeulen, allen uit Aleidje's klas, en haar broer Jan en diens klasgenooten Rein en Piet Pauwels naar Lichthoeve. Zij waren bijtijds. Niemand begreep in de verste verte, waarom zij zoo vroeg in 't najaar waren uitgenoodigd en ze waren erg benieuwd.

„Is je oom soms jarig?” vroeg Rens aan Aleidje.

„Je bent al de derde, die me dat vraagt. Nee, oom is veertien Januari en tante Aleid in Juli jarig. Heusch, ik weet net zoo min als jullie, waarom we gevraagd zijn.” Het was een mooie, warme Septemberavond, maar toch werd het 's avonds al gauw te donker en te koud om buiten te zitten. Tante Aleid had voor vanavond de serre uitgekozen: heerlijk frisch met open deuren en toch niet te koud.

Een beetje onwennig zocht elk een plaatsje. Dat was ook al zoo ongewoon, die serre. Zij wisten de weg in ooms studeerkamer, maar hier waren zij, behalve Aleidje en Jan, eigenlijk nooit geweest. Eindelijk zaten zij toch genoeglijk in een kring om oom Eduard heen. „In volgorde zooals jullie altijd zitten,” had tante Aleid gezegd, „anders weet oom niet, waar hij jullie moet zoeken.”

Rita lag rustig naast zijn baas. Deze keek — juist als kon hij ze zien — de kring van opgeheven gezichten rond. „Zoo. . . .” begon hij. „Zijn jullie erg nieuwsgierig? Dat zal wel. Ja, jongelui, we hebben verleden jaar een heeleboel met elkaar bepraat. Voor vanavond heb ik een nieuw onderwerp, waarvan ieder mensch wat weten moet. Ik ga jullie wat vertellen over het leven van het Joodsche gezin.”

Snel keek Aleidje op. Wobbie stootte Rens aan. Dus dat was het. Stil. . . . daar ging oom Eduard verder.

„Ik wilde daar niet mee wachten tot van de winter.” Stille. Rustig stopte oom zijn pijp.

„Wij hebben hier op het dorp eigenlijk nooit Joden gekend, maar nu er zoo'n echt Joodsch gezin hier is komen wonen, nu zul jullie het wel aardig vinden om daar wat over te hooren. Fijn is dat, zoo'n echt Joodsch gezin.

Wie van jullie vieren thuis Kerstmis?”

„Wij! Wij!”

Dat bleek wel het overgrootste deel te zijn.

„Juist. Dat grootste feest, de geboorte van Jezus Christus, is eigenlijk het eenige feest van het Christelijk geloof, dat wij ook *in huis* meevieren. Bij de Joden is dat anders. Zij hebben het heele jaar door heel wat herinneringsdagen en vieren heel wat feesten in hun gezin, die hen doen denken aan de geschiedenis van hun voorvaderen en aan hun geloof. Wie van jullie is op Zondagsschool of catechisatie? Wie kent het Oude Testament?”

Het bleek, dat ze op twee na wel de verhalen uit het Oude Testament kenden: de jongens Pauwels waren er niet zoo heel goed van op de hoogte. Die moesten dan maar dubbel goed luisteren.

„Het Oude Testament is voor een groot deel de geschiedenis van het Israëlietische volk. Hun geschiedenis en hun godsdienst kun je niet uit elkaar houden. Ieder Joodsch kind leert die geschiedenis van jongsaf en Hebreeuwsch ook. Gaan de kinderen Mendels niet iedere week naar Utrecht?”

„Ja zeker,” zei Piet Pauwels, „Siem wel tenminste. Dan moet hij naar 't Joodsche school, zegt hij.”

Oom vervolgde: „Als ik nu vertel van een Joodsch gezin, dan moet jullie maar denken aan de Mendelsen, dat is gemakkelijker. En 't is alles wáár ook, want de familie Mendels houdt de mooie gewoonten nog in eere.

Zoo ben ik er zeker van, dat in 't eind van deze maand bij Mendels een Loofhut wordt gemaakt. Die Loofhut wordt in de tuin of op een balcon, maar in ieder geval ergens in de open lucht, licht en dicht gebouwd en versierd met sparregroen en bloemslingers. Alle kinderen mogen meedoen en van alles bedenken om de hut mooi te maken. Van binnen wordt die bekleed met bonte doeken en ook worden er wel druiventrossen en zoo in opgehangen. Jullie hebt in 't bosch wel eens een roovershut gemaakt, niet?”

Of ze! „In de vacantie hebben we nog een fijne gemaakt,” vertelde Jan. „Er ging geen druppeltje regen door, zoo stevig was het dak,” vulde Rein aan.

„Nu is het bijzondere van een Loofhut, dat er juist geen

dak boven mag zijn," ging oom verder. „Wel mogen er losjes wat takken overheen gelegd worden, maar men moet door die bedekking heen de hemel kunnen zien. Veertig jaar lang zwierven de Israëlieten in de woestijn. Zij woonden daar niet in huizen, maar in tenten en hutten. Toch was zoo'n schamele hut door Gods bescherming veiliger dan een stevig huis. Dàt brengt de Loofhut in herinnering. Zeven dagen lang woont de Joodsche familie, voor zoover dat mogelijk is, in de Loofhut en de vader van het gezin vertelt de prachtige verhalen over de leiding van het Israëlietische volk door God.

Dat is het Loofhuttenfeest.

Maar eigenlijk is er iedere week feest in een Joodsch gezin. Wie weet welk feest zij iedere week vieren?"

Daar moesten zij even over denken.

Eindelijk zei Mimi vragend: „Hun Zondag?"

„Ik weet hoe je die noemt, Sabbat!" viel Toosje in. „'s Zaterdag is Ruth nooit op school."

„Precies. Op Vrijdagavond begint voor de Joden de Zondag. Dan wordt de tafel feestelijk gedekt, in mooie kandelaars staan twee kaarsen te branden. Alles heeft een beteekenis, maar het zou te veel worden, als ik alles wilde uitleggen. Maar die twee kaarsen beteekenen, dat Joodsch *denken* en Joodsch *doen* samen moeten gaan. Kijk, zoo iets is dat: als jullie nu eens *dacht*: „we moeten dieren goed behandelen", maar tegelijkertijd nesten ging uithalen of Rita plagen, dan zouden je *denken* en je *doen* niet samengaan. Zoo weet en denkt een Jood: „ik moet God liefhebben en Hem dienen," maar als hij dat *denkt*, dan moet hij zich ook *zóó* gedragen, dat hij door zijn *handelingen*, door zijn *doen*, God dient. Dat beteekenen die kaarsen, die gelijk opbranden. Verder staat op de Sabbattafel een karaf en een beker, die de vader bij het begin van de Sabbat opheft, waarbij hij vertelt dat die dag heilig is en aan God gewijd. Net als onze Zondag moet zijn."

„Moeder..." begon Aleidje en hield toen op; misschien zouden ze haar uitlachen....

„Toe maar! Zeg 't maar, Aleidje!”

Verlegen zei Aleidje: „Moeder zei, toen we klein waren, altijd tegen ons: „Zondag, dat is het dagje van onzen lieven Heer.”” Niemand lachte.

„Juist, dat zegt de Joodsche huisvader ook en ieder lid van het gezin drinkt uit de beker. Dan liggen er twee brooden als herinnering aan het manna, dat op Vrijdag voor twee dagen gelijk uit de hemel viel. De volgende dag, tegen het einde van de sabbat, wordt, voordat de vader vertelt dat de feestdag nu gedaan is, weer een nieuwe kaars aangestoken als zinnebeeld van de werkweek, die komt en dan mag iedereen even ruiken aan een bus met geurige kruiden. Dat beteekent, dat die geur, die heerlijke herinnering aan de sabbat, meegaat, ook al moet iedereen weer aan het werk.

In 't hartje van de winter is er een bijzonder prettig feest, waar vooral de kinderen al lang van tevoren naar uitkijken. Dat is het Chanoekafeest. Het is een herinnering aan de overwinning van Juda den Maccabeeër op de vijandelijke legers en aan de inwijding van de Tempel te Jeruzalem. Er komt altijd veel licht te pas bij de feesten van de Joden en dit Chanoekafeest is een echt lichtfeest. Er bestaan lampen — toe, Aleid, wil je de lamp even laten zien? — met acht armen, waarin kaarsen gezet worden of een ander soort lamp, waarin in acht tuitjes olie gedaan wordt. Kijk, hier zie je er zoo een.”

De lamp ging van hand tot hand.

„Telkens wordt 's avonds één lichtje méér aangestoken. In die dagen worden er door de kinderen allerlei spelletjes gespeeld, ook ons ganzenbord, en iedereen heeft pret. Het lijkt misschien een beetje op Sinterklaas bij ons. Het heet een halffeest, en nog een ander halffeest is Poerim.”

„Jodenpoerim,” fluisterde Hein zijn buurman zachtjes in.

Oom Eduard keek in zijn richting. Misschien juist omdat hij niet zien kon, hoorde hij heel scherp.

„Jodenpoerim,” herhaalde oom. „Dat zeggen menschen wel eens als zij bedoelen, dat Joden veel leven maken en

bij dat Poerimfeest zal 't wel vroolijk toegaan en ik denk dat er evenveel lawaai zal zijn als wanneer jullie feestviert. De armen krijgen met Poerim allerlei goede gaven en de kinderen worden getraceerd op koekjes, die Hamansooren heeten. Want het feest is een herinnering aan de geschiedenis van koningin Esther, die de Joden redde toen Haman ze in Perzië wilde dooden. In de synagoge, de Jodenkerk, wordt die dag het boek Esther voorgelezen."

„Esther,” zei Wobbeltje, „zoo heet 't zusje van Ruth.”

„O ja?” zei oom. „Dan heet ze naar die heldin uit de Joodsche geschiedenis. Dat is gewoonte bij de Joden. Ruth zelf zal ook naar de Bijbelsche Ruth genoemd zijn....”

„En kleine Bhrammetje naar Abraham,” gichelde Miem Knotte.

„Mhiem, wil je een glaasje limonade?” vroeg tante Aleid, die plotseling opgedoken was met een blad met glazen.

„Je ziet, kind, dat 't een klein kunstje is, om jouw eigen naam op z'n Joodsch uit te spreken.”

Mimi keek beschaamd voor zich.

„Toch wel grappig om je kinderen niet naar je familie, maar naar vreemde menschen uit de geschiedenis te noemen,” vond Toosje.

„Niets grappigs aan,” zei tante Aleid, die haar glazen limonade kwijt was en er even bij ging zitten. „Denk eens aan onze eigen Prinses. Die heet naar....?”

„Juliana van Stolberg,” klonk het uit negen monden tegelijk. Freek Vermeulen zweeg. Hij moest altijd eerst vijf minuten denken....

„Denk je dat de Koningin en de Prins hun dochter uit de grap zoo genoemd hebben? Ik geloof, dat zij dachten: „misschien wordt ons kindje wel net zoo'n flinke en vrome en moedige vrouw als de Juliana naar wie wij haar noemen.””

„Zoo heeten jullie misschien naar een heel lieve grootmoeder of een heel flinken grootvader,” zei oom Eduard.

„Nou maar,” zei Wobbeltje met een lang gezicht, „dan

wou ik dat grootmoeder anders geheeten had dan „Wobbeltje”. Algemeen gelach. Ja, 't was niet alles om zoo'n ongewone naam te hebben. Vreemden zeiden, als ze haar naam noemde, altijd: „Wät zeg je?”

Nu mochten ze nog een paar platenboeken bekijken, nadat het licht was aangedraaid.

Daar bromde Rita: er knarste een fiets op het grintpad. 't Was Henk, Wobbie's groote broer. Zij mocht zoo laat niet alleen naar hun afgelegen woning loopen. Henk mocht binnenkomen en een glas limonade drinken.

„k Had juist gedacht: we brengen met ons allen Wobbie naar huis,” zei oom. „Doen? 't Is zoo'n mooie, stille avond.”

Dat was nog eens een idee. Henk zou dan maar weer terugfietsen.

„Maar, jongens, ik ben nog niet uitverteld. Als jullie wilt, gaan we volgende Zaterdagavond verder.”

Dat wilden ze wel graag. Nu namen ze afscheid van tante Aleid en haakten Aleidje en Toosje zich elk aan een arm van oom. Maar dat ging niet. Op straat hoorde oom aan Rita.

„Nee,” zei oom, „als jullie op school zitten, moet Rita de baas leiden en dat doet hij wät graag en wät goed. En als ik, nu ik jullie heb, zou zeggen: „Dank je, Rita, ik heb je niet noodig,” dan zou hij daar niets van begrijpen. Is 't niet, kereltje?” en oom legde zijn hand liefkoozend op de kop van zijn vriend.

Deze had 't al lang begrepen. Als dol sprong hij rond en zelfs toen oom hem gecommandeerd had om zijn riem te halen en deze bevestigd had, was hij nog niet tot bedaren te brengen. Maar nauwelijks had Jan Rita's werkpak gehaald en aangedaan, of hij stond stil te wachten aan ooms linkerkant.

Rita's werkpak bestond uit een soort harnasje van leer, dat hij om de schouders kreeg en waaraan een stevige met leer bekleede beugel bevestigd zat, net het model van een beugel van de electriche tram. Deze hield oom met de linkerhand vast. Zoodra Rita dat voelde, wist hij: „Ziezoo, nu is 't spelen uit. Nu ben ik aan 't werk.”

„Nu ga ik voorop en jullie blijft wat achter,” zei oom. „Anders wordt Rita afgeleid.” Jan en Aleidje wisten dat wel en ook, dat ze flink zouden doorstappen. Alleen bij ferm doorloopen doet een geleidehond zijn werk naar behooren.

Toen ze buiten het dorp waren gekomen, vond oom toch wel goed, dat ze wat zongen; dat liep zoo prettig. Maar niet al te hard. „Waar de blanke top der duinen” zette Toos in en zoo volgde 't eene liedje het andere en eer ze 't wisten, waren ze op „Meeroord” aangeland, de groote boerderij waar Wobbeltje woonde. Haar moeder kwam al uitloopen toen ze 't zingen hoorde. Wilden mijnheer en de kinderen niet nog even binnenkomen? Maar daarvoor was 't te laat en met veel vroolijke uitroepen werd van Wobbeltje afscheid genomen.

Nu kwamen Hein en toen Aleidje en Jan aan de beurt en zoo werden ze achtereenvolgens allen afgeleverd. Freek Vermeulen en de jongens Pauwels brachten oom thuis, dat was wel beter, want — Rita had geen rood achterlichtje en dat zou gevaarlijk kunnen worden, al was er heusch geen druk verkeer in het dorp op dit uur.

Toen de jongens met hun drietjes terugliepen, zei Freek Vermeulen:

„Zeg, weet je wat ik dacht, toen oom over die Joden begon?”

„Nou?”

„Ik dacht: lekker, nou krijgen die meisjes uit onze klas eens flink op hun kop, omdat ze die Ruth altijd zoo plagen. Ze hadden 't verdiend. . . . nou!”

Freek moest wel altijd lang denken voor hij wist wat hij zeggen wou. Maar dan had hij 't ook meestal bij het rechte eind.

Dat weer toch in Holland!

Die eene Zaterdag was het zoo mooi en warm en stil geweest en een week later — 't was weer Zaterdag — zwiepte een storm de takken der boomen en was 't zoo koud, dat het wel winter leek. Toch ontbrak er 's avonds

Het was een genot, vond Aleidje, zoo op je knieën voor het knappend vuurtje.

niemand op het appèl op Lichthoeve. Welnee, ze zouden niet smelten en als je maar oude plunje aan had, was 't wel leuk, in dat weer en tegen de wind in te loopen.

Aleidje had ijshanden. Ze deed roetsch, roetsch haar mantel uit, want zij had zoiets geroken. Ja, zie je wel! Dat was nu echt wintersch. In de kamer van oom Eduard brandde in de open haard een blokkenvuur en hoewel 't nog niet volkomen donker was buiten, waren de zware, donkere gordijnen dichtgetrokken en was het licht aan. Het was een genot, vond Aleidje, zoo op je knieën voor het knappend vuurtje je stijve, roode handen te warmen.

„De winter is toch ook wel weer eenig,” zei ze tegen tante Aleid. „Ja, kindje,” zei deze zachtjes, „als je 't zóó hebt als jij, maar je moet bedenken, dat er een massa menschen kou lijden in de winter. Die moeten wij, die 't beter hebben, er door helpen. Zul je dat niet vergeten?”

„Nee, tante.” Tante Aleid zei zelden zoo iets; het klonk Aleidje een beetje vreemd.

Nu kwamen de anderen binnen en al gauw had ieder zijn gewone plaats ingenomen. De roode neuzen trokken bij en oom ging op zijn praatstoel zitten.

„Ziezoo, jongens, daar zitten we weer. Ik zal twee vuurwachters dienen aan te stellen. Jij maar, Aleidje, en dan een van de jongens aan de andere kant.

Jullie weet al, waar 't vanavond over gaat. Ik heb nog te vertellen over een heel belangrijk Joodsch feest en dat is het Jodenpaaschfeest, dat voor een groot deel binnenshuis, in het gezin, wordt gevierd. De eerste avond van dat feest heet Seideravond.

Op die avond wordt de tafel gedekt met het allerbeste en allermooiste, wat men maar heeft. 't Is een heel werk om alles te bedenken en klaar te maken, want voor een Seidertafel komt heel wat kijken.”

„Oom,” zei Aleidje zachtjes, „mag de schemerlamp niet op, dat is veel leuker.”

„O, is het groote licht aan? Ja, goed. Wie er 't dichtst bij zit, moet 'm maar even aandraaien en dan de groote lamp uitdoen.”

Dat was nog veel prettiger. Door de gele kap verspreidde zich een zacht licht in de kamer. Aleidje zat op een klein bankje bij het vuur en aan de andere kant zat ze naast oom in zijn groote stoel.

„De Seidertafel dan wordt van allerlei bepaalde dingen voorzien, die herinneren aan het harde slavenleven, dat de Joden — dat weet jullie wel — in Egypte leidden. Want het Joodsche Paaschfeest is een herinnering aan de slavernij in Egypte en de wonderbaarlijke verlossing. Er staat een bitter kruid op tafel, herinnering aan het bittere, harde leven van de voorvaderen, en drie matzes, Jodenpaaschbrooden. Die beteekenen de drie afdeelingen van het Joodsche volk: priesters, Levieten en Israëlieten. En nog veel meer.

Dat alles ligt op een prachtige schotel en daarop staat ook een beker klaar, toegedekt met een stukje matzes, bestemd voor den Messias.

Nu gaan ze allemaal aan tafel zitten, tot het kleinste kind toe. Dan leest de vader het oude, bekende, boeiende verhaal voor van de verlossing uit Egypte. Tusschenin zingen zij plechtige gezangen en gebruiken iets van wat op tafel staat.

Dan komt het oogenblik, dat allen te zamen, ieder met één hand, de schotel langzaam optillen en gezamenlijk in het Hebreeuwsch deze woorden uitspreken: „Dit is het brood der ellende, dat onze vaderen aten in Egypte....”

Dan volgt dit:

„Elkeen, die honger heeft, kome en ete....”

En als de schaal dan weer is neergezet,” langzaam en plechtig sprak ook oom Eduard, „dan staat op een wenk van den vader een van de kinderen — ik denk dat het Ruth, als oudste, zijn zal — op, om de voordeur te gaan openzetten. Want op Paaschavond wordt de deur van het huis van iederen vromen Jood opengezet voor den vreemdeling, die honger heeft.

En: „wie weet” — denkt Ruth dan — „wie weet, misschien komt *de* Vreemdeling wel binnen bij ons, — de Messias, de Redder van Israël, die ons volk zal *verlossen*.... Zijn beker en Zijn matzes staan al klaar als welkom....”

Aleidje staarde stil in het vuur, maar de brandende eikeblokken zag zij niet. Zij zag de familie Mendels, vader en moeder, Ruth, Siem, Roosje, Esther en kleine Bram.... om de gedekte tafel. En Ruth zette de voordeur open en keek de straat af of de Redder er ook aankwam. Oom ging voort: „Den Verlosser uit hun ellende verwachten zij. Het Joodsche volk heeft ook nu nog op allerlei manieren ellende te lijden. Overal, in vele landen althans, worden ze beschouwd als menschen, die anders zijn dan een ander; eigenlijk hooren zij nergens heelemaal thuis en heel dikwijls worden zij met de nek aangezien. En toch ten onrechte. Ontelbaar veel Joden hebben hun vaderland op allerlei gebied veel gegeven.

Nu hopen zij, dat de komst van den Verlosser hen vrij zal maken. Die arme menschen weten of gelooven niet, dat Hij, Die alle menschen gelukkig en vrij kan maken, al lang gekomen *is*. Zij kennen geen Kerstfeest en geen geboorte van Jezus Christus. Zij wachten nog maar altijd op hun Verlosser.

In die eerste nacht van het Paaschfeest wordt de buitendeur niet gesloten met knip of grendel of sleutel, neen,

Nu hopen zij, dat de komst van den Verlosser hen vrij zal maken.

want de Vreemdeling, de Verlosser, moet zóó naar binnen kunnen komen....”

„We kunnen 't Ruth wel eens vertellen,” zei Toos vol ijver.

„Wat?” vroeg Rens.

„Wel, dat de...., nu ja...., dat de....”

„Dat de Heere Jezus al gekomen is, ook voor de Joden,” hielp oom. „Dàt bedoelt.... (wie is 't? Toosje?) natuurlijk. Ja, dat zouden jullie kunnen doen. Maar denk je,

dat, wat jullie zegt, Ruth erg veel zal kunnen schelen?"
Stilte.

„Jullie zijn kinderen, die *Christelijk* heeten, dat weet Ruth. Wat denk jullie er van, zou Ruth zulke Christelijke kinderen als ze in jullie kent, erg aardig vinden? En luisteren naar wat jullie zegt?"

Hier kreeg Freek een por van Rein. Freek kreeg gelijk, hoor!

„Hoor eens," vervolgde oom, „ik wil ronduit praten. Je begrijpt wel, dat er iets achter zit, dat ik jullie zoo vroeg in 't jaar wilde hebben. Het is nog geen winter, al brandt de haard. . . . maar zeg, Aleidje, en jij daar aan de andere kant, denk aan je vuur!"

Daar zei oom zoowat. Noodig moest er een nieuw, niet te groot blok op. Zoometeen, als dit flink was aangegaan, een grooter. Wacht, Piet zou de asch wegpeuteren tusschen de spijlen.

„Ik weet," ging oom verder, „dat jullie meisjes — om nu maar ineens te zeggen waar 't op staat — Ruth plaagt. Daar zal wel een deugdelijke reden voor zijn. Daarom wil ik graag, dat jullie nu eens royaal voor de dag komit met wat je tegen haar hebt."

Niemand zei iets.

Oom ging gemakkelijk achter in zijn stoel zitten.

„Ik heb geduld. Bedenk maar rustig. Ja, Aleid, best hoor. We verlangen naar een kopje chocola."

Inderdaad kwam tante met haar blad aan: oom had 't alweer het eerst van allen gehoord.

„Dat is wat anders dan verleden week," zei tante Aleid.

„Toen smaakte de koude limonade beter. Mag ik even blijven, of stoor ik? Aleidje, wil je even het beschuitjes-trommeltje uit de kast krijgen hiernaast?"

„Laat liever een van de jongens het doen," zei oom. „De meisjes moeten te erg over iets denken;" een glimlach vloog over zijn gezicht.

Dat was me een geblaas en geroer in de heete chocolademelk. Als bij afspraak teutten de meisjes langer dan noodig was over hun kopjes. Aleidje ging een hoog bouwwerk van eikeblokken maken in het hardje; tel-

kens kantelde een blok en het duurde een heele tijd eer ze klaar was. Juist wat ze wilde. Maar eindelijk had ze aan die haard ook niets meer te doen. Och, ze had met moeder immers al uitgepuzzeld, dat ze Ruth plaagden omdat ze een Jodinnetje was. Zou zij dat nu moeten zeggen?

„Ze is wel knap op school, Ruth,” zei Wobbie.

„En ze helpt wel, als je een som niet kent,” bedacht Rens.

„Maar ze is zoo raar, ze loopt altijd voor je weg,” kwam Toos uit de hoek.

Opnieuw stilte.

„Oom,” zei Aleidje zachtjes, „ik geloof dat we haar plagen omdat ze een Jodinnetje is.” ’t Was er uit.

„O,” zei oom. „Dus nu hebben we dit:

1e. Ruth is knap op school.

2e. Ruth wil een ander wel helpen.

3e. Ruth is een Jodinnetje.

4e. Ruth is schuw en loopt weg voor jullie.

Als ik ’t dus goed begrijp, plaag jullie haar omdat ze een Jodenmeisje is. En daardoor wordt ze angstig voor jullie.”

„Ja maar,” Aleidje ratelde het als een lesje op, „Tine zegt ook: „Joden zijn laf en je moet oppassen, dat ze je niet bedriegen.””

„Zijn Joden laf?” vroeg oom. „En zijn jullie dapper? Een klasgenootje met zijn allen het leven zuur te maken? Is dat werk voor meisjes?”

„Ja maar, de jongens. . . .” begon Rens.

„Wij plagen Ruth nooit,” viel Hein haar in de rede.

„Mag ik even wat zeggen?” vroeg tante Aleid. „Eergistermiddag na vieren liep ik over ’t boonenpaadje. Er is een heg tusschen ’t paadje en dat voetpad langs Van Duuren, hè? Waar dat pad zoo breed uitloopt met de ronde bank als eindpunt, hoorde ik geschreeuw. Ik keek door de heg en daar stond een troep schooljongens in een kring om twee vechtenden,” hier keek tante in de richting van Piet Pauwels. „De eene was Piet daar en de andere Siem Mendels. Ze worstelden en vochten en die er om heen stonden, hitsten ze op. Zij riepen niet: „sla

Siem op z'n kop," maar: „sla die —” en dan volgde een heel leelijk woord voor Jood, dat jullie er nu maar bij denken moeten — „op zijn kop.””

Nu, je hoefde niet te vragen of Jan, Rein en Piet 't zich herinnerden. Dat kon je zóó zien.

Tante Aleid vervolgde: „Ik riep en riep om op te houden, — ik kon niet door de heg heen — maar niemand hoorde me. Toen kwam Van Duuren zijn erf afgelopen en pakte de twee jongens, die vochten, elk bij hun kraag en gooide ze ieder naar een kant. Ja — en wat Van Duuren zei, waren ook al geen mooie woorden, maar die golden de andere jongens en niet Siem. Siem ging alleen de eene kant uit en de anderen samen de andere kant.”

Tante Aleid zweeg en niemand had iets te zeggen. Toch, na een poosje, begon Piet hakkellend:

„We waren er alle drie bij, Jan en Rein ook. Er was een reuzeknikker weg van Ab Reeholt. Zoo'n prachtige. Ab dacht, dat Siem 'm wel zou hebben. Siem zei van nee en hij wou z'n zakken niet omdraaien. Toen begonnen we te vechten. Ik weet niet hoe 't zoo ineens kwam; die knikker kon me niet eens schelen. Nou, en toen — en toen — later heeft Ab 'm gevonden in een hoek van zijn eigen boterhamtrommeltje. Daar had hij 'm ingedaan om 'm goed te bewaren.”

„Waarom,” vroeg oom Eduard, „waarom dacht jullie dat Siem die knikker wèl had, als hij zei, dat 't niet waar was?”

„Omdat...,” ja... , omdat ze zeggen, dat Joden je bedriegen...”

Wat de kinderen nog nooit gezien hadden, — nu werd oom Eduard boos.

„Omdat „ze zeggen,”” zei hij schamper. „Ze zeggen dat” — wat zei Aleidje ook weer — „dat Joden laf zijn en dat ze je bedriegen.” En omdat „ze” (wie zijn „ze”?) dat zeggen, daarom worden een jongen en een meisje, die misschien dapper er zoo eerlijk als goud zijn, door de kinderen van school ongelukkig gemaakt. Ze hebben zich niets te verwijten dan dat ze Joden zijn en nu weten mijn eigen neefje en nichtje en hun vrienden en vriendinnetjes niets

beters te doen dan die twee Jodenkinderen te plagen en te sarren en te verdenken.”

Rustiger ging oom voort:

„Als er nu iemand is, die iets bepaalds heeft tegen Ruth of Siem, dan mag hij 't ronduit zeggen. Een laffe daad of iets van bedrog, of iets anders, dat hem hindert in hen....”

Maar niemand had iets tegen hen in te brengen.

Eindelijk zuchtte Hein, die altijd zoo dwaas uit de hoek kon komen:

„Alleen die kromme neuzen!” Ze moesten lachen en oom Eduard, die wel wist, dat Hein 't niet expres zei om geestig te zijn, lachte mee. Maar tante Aleid zei ernstig: „Denk jullie, dat dat er iets toe doet? Dat Hein rood haar en Aleidje een mopsneusje en Toos sproeten heeft?”

„Nee,” zei oom, „daar heeft tante gelijk in. Ik moet jullie zeggen: ik wist niets af van sproeten en een mopsneus. En of jullie zwart of rood of blond haar hebt of heelemaal geen haar, laat me koud. Ik weet alleen of jullie me flink helpt en vriendelijk voor me zijn. Langzamerhand weet ik wel wat er *in* jullie zit.

Omdat ik blind ben, kan ik die uiterlijke dingen niet zien en let ik alleen op wat binnen in jullie is.

Zoo is God expres blind voor uiterlijke dingen, Hij let alleen op je *hart*. En heusch niet op rechte of kromme neuzen. Ook niet op kromme neuzen van Jodenkinderen. Ook van Jodenkinderen zegt de Heer: „Laat ze tot Mij komen en *verhindert* ze niet.”

Als jullie voor Ruth en Siem nu zulke kwelduivels zijn, dan *verhinder* je hen, ooit te denken: „was ik ook maar zoo als die anderen, die bij Jezus hooren.””

Aleidje zat in het vuur te staren. Dat klonk bekend.... moeder had net zoo iets gezegd. Die avond in de serre. Toen drong ooms stem weer tot haar door.

„....Dus dat spreken we af. En nu — wie mij beloven wil, Ruth en Siem niet meer te plagen, maar ze als goeie kameraden tegemoet te komen, die komt me een hand geven. Wie voelt, dat hij 't *niet* kan beloven, blijft natuurlijk zitten.”

Maar achtereenvolgens werden tien handen in die roerend hulpeloos tastende handen van oom Eduard gelegd. Rita zat er met opgestoken ooren en scheeve kop naar te kijken. Wat moesten ze aan den baas? Daar kon hij met zijn hondenverstand niet bij.

„Daar zitten we aan, zeg, met die hand,” had Piet tegen de anderen gezegd op weg naar huis. Ja, zoo hadden zij het ook wel gevoeld: ze hadden een belofte afgelegd, die gehouden moest worden.

Voor een groot deel gebeurde dat ook. Geplaagd werden Ruth en Siem niet meer. 't Was zoo heel veel gemakkelijker, nu ze met een stuk of wat waren, dan alleen. De andere, niet-H.I.D.T.-leden uit de klas, die zonder veel nadenken hadden meegedaan, werden een voor een door degenen, die de belofte aan oom Eduard hadden gedaan, omgepraat. Nu Tine zooveel minder bijval vond, raakte de aardigheid voor haar van 't plagen ook af.

Maar dat andere — dat van „als goeie kameraden tegemoetkomen” — dat ging zoo vlot niet. Wel met Siem. Bij de jongens scheen 't gemakkelijker te gaan.

Hoe dan ook — of Tine toch nog invloed had of iets anders oorzaak was — Ruth werd met rust gelaten, maar meer ook niet.

Om haar echt voor vol te doen aanzien, ja om haar in de klas een vooraanstaande plaats te bezorgen, daartoe was nog iets anders nodig.

Het was weer lente, dat wil zeggen: half Maart pas. Toch leek het wel een echte lentedag, dacht Aleidje, toen zij vader en moeder achterna had gewuifd. Die gingen met een auto naar Zeist, samen met oom Eduard en tante Aleid, om de koperen bruiloft te vieren van mijnheer Versteegs zuster.

't Was voor mevrouw een heel besluit geweest om te gaan en een nacht weg te blijven. Lietje was nog zoo klein. Maar Janna was een vertrouwd dienstmeisje en die zou best zorgen. 't Trof ook prachtig, dat het Woensdagmiddag was. Aleidje zou geen stap uitgaan, had ze be-

loofd. Dan kon zij na Lietje's middagslaapje met het kleine ding spelen als Janna voor het eten zorgde.

Zoo zat zij nu in de huiskamer en Lietje speelde om haar heen. Jan was naar vioolles en Janna in de keuken bezig. 't Was warm, met de zon pal op de glazen deuren. Je zou ze best open kunnen hebben. Even probeeren. Nee maar, wat warm was het.

„Lietje buiten wande,” zei Lietje verrukt, toen Aleidje de deuren opendeed. „Met poppenwagen buiten wande.”

„Ja, dat mag Lietje wel, maar alléén op 't stoepje. Niet de trapjes af. Niet in de tuin,” zei Aleidje.

„Niet in tuin,” herhaalde de kleine blondkop werktuiglijk.

Aleidje hielp haar de drempel over en legde een voetkussen neer. „Daar mag Lietje op zitten en mooi met popje spelen.”

Plof, Lietje plofte neer en begon bedrijvig jurk en schoentjes van Heleentje uit te trekken. Bloot en wel stopte ze pop weer in de wagen, propde het dekentje er bovenop en ging haar kind op het terrasje rondrijden.

Aleidje keek naar haar. Och, Lietje kòn niet eens de vijf steenen tredjes af. Dat was rustig.

Ja, verleden jaar kon zusje de vrij hoge treden nog niet af, maar Aleidje vergat, dat die kleintjes in een half jaar zooveel flinker en wijzer worden.

Maar Lietje reed pop rond en dacht niet aan het trapje. Wat was ze toch lief alleen bezig. Kom, Aleidje kon best een beetje gaan lezen en onderhand op Lietje letten. Zij had een prachtboek onderhanden. Een Indianenboek van Jan. 't Was nog van vader geweest.

Eerst keek ze af en toe eens naar buiten, maar nu zat Lietje weer zoet op het kussen en deed ingespannen haar best, pop de schoentjes weer aan te doen.

Aleidje raakte hoe langer hoe meer verdiept in haar boek. En Lietje? De schoentjes waren aan, de jurk lukte niet. Met een zucht legde ze pop neer en stond op. Zij had lang genoeg met Heleentje gespeeld en lang genoeg met de wagen rondgestapt.

't Trapje af, dat gaat heel gemakkelijk als je je aan het

steen en muurtje vasthoudt. Nu is ze in de tuin. Maar eens verder kijken. Vlug loopt ze het pad over, naar het groote hek toe.

Aleidje leest.

Het hek uit, de stoep af. Dat is me een avontuur....

Aleidje leest.

Voorzichtig stapt Lietje op de groote weg. Aan de overkant zit een poes op een paal van het hek. Zoo'n lief poesje — miauw. Daar moet ze heen.... de weg over. Kijkt Lietje niet eerst links en dan rechts? Nee, daarvoor is ze nog veel te klein. Zij heeft nog geen begrip van gevaar. Daarom hoort zoo'n kleintje niet alleen op de weg. Aleidje leest en merkt niets.

Lietje is vlak bij de hoek. Daar komt de autobus aan. Die rijdt naar de kant, omdat er een halte is. Vlak om de hoek is de bus. De chauffeur geeft wel signaal, maar Lietje kijkt alleen naar poes....

Daar.... met een kreet springt een man van de fiets, de chauffeur remt uit alle macht, Lietje is vlak voor de bus.... daar snelt een meisje de weg over, geeft het kindje een duw, zoodat 't voorover valt, vrij van de wielen.

Het meisje zelf wordt gegrepen, de bus staat stil, de chauffeur springt er uit, in een oogenblik komen menschen aangelopen.

Ook Aleidje.

Zij heeft Lietje gemist, zij is haar achternagelopen, te laat, de bus is bijna bij haar.... o God.... Lietje.... Lietje!....

En nu knielt ze bij haar zusje en slaat haar armen om Lietje heen, Lietje, die wel schreiend, maar zonder ernstig letsel voor haar staat en roept: „handjes ba, handjes wasschen!”

Dan ziet Aleidje het andere meisje liggen. Zij dacht het al.... die roode jurk — Ruth. *Ruth* heeft Lietje gered. *Ruth* heeft alleen aan Lietje gedacht, niet aan zichzelf. Als zij Lietje geen duw gegeven had....

Nu ligt ze daar en kijk, daar komt dokter Ramans al aan. Een kussen, uit een huis gehaald, wordt onder Ruths

hoofdje gelegd. Daar komt Ruths moeder aanloopen. Hoe heeft zij 't zoo gauw gehoord! Maar zij woont dichtbij en een slechte tijding gaat vlug.

„Niets gebroken,” zegt de dokter, die daar allereerst naar kijkt. Zelf neemt hij Ruth op en draagt haar naar huis. Ruth ziet heel wit, maar bewusteloos is zij niet.

Aleidje neemt Lietje mee. Die heeft een glanzend wit kiezelsteentje gevonden en is al getroost. Haar linker-armpje, dat door het grint wat geschaafd is, bekijkt zij belangstellend.

Thuis vertelt Aleidje met horten en stooten aan Janna wat er gebeurd is, terwijl ze heete tranen schreit. O, dat moeder nu niet thuis is. Janna heeft nergens iets van gemerkt, de keuken is achter. Ze is hevig ontsteld en toch troost ze Aleidje en wast Lietje's armpje af. Maar Janna heeft van het hoofd tot de voeten.

Een half uurtje later komt de dokter. Dokter Ramans is hun dokter ook. Ruth, vertelt hij, was op weg om een paar boodschappen te bezorgen, toen ze het gevaar zag, waarin Lietje verkeerde. Zij heeft een lichte hersenschudding en ook schaafwonden. Het zal weer geheel in orde komen, hoopt hij. Aleidje moet zich nu niet meer akelig maken. Lietje heeft niets, dat is goed afgelopen. Vanavond, voordat Aleidje naar bed gaat, moet zij een lepel nemen van een drankje, dat de dokter zal klaar-maken.

Dan neemt deze Janna nog even apart. Stil en bleek zit Aleidje in de huiskamer en laat Lietje geen seconde uit haar oogen. Er komen nog een paar mevrouwen, kennissen van moeder, maar dat vindt ze niets prettig. Zij brengt Lietje 's avonds naar bed ook. Janna en Jan gaan ook mee. Zoo'n gevolg heeft Lietje nooit. Ze heeft reuzepret. Janna wil, dat Aleidje ook maar vroeg naar bed gaat, maar daar heeft zij geen ooren naar. Zij is wel moe, maar ze ziet er tegen op, zoo stil in bed te liggen. Ze hangt op de trap om.

Daar rijdt een auto over het grint.

Eer ze 't weet, ligt Aleidje in moeders armen. Nu weet ze pas, hoe ze verlangd heeft, maar ook, hoe ze er tegen op

heeft gezien. Moeder heeft groot gelijk immers, als zij heel boos is.

Moeder verwijt niets. Zij gaat allereerst naar Lietje kijken. Die slaapt al. Dan zit moeder beneden in haar eigen hoekje en Janna vertelt en Jan staat er bij en Aleidje snikt nog een beetje, maar zij voelt moeders arm om zich heen en dan is alles niet zoo vreeselijk meer.

Nu een hap van het drankje en dan naar bed. Moeder gaat Aleidje als een klein kindje helpen uitkleeden en als ze er in ligt, gaat moeder nog wat bij haar zitten en vertelt, dat de dokter naar Zeist heeft getelefoneerd, omdat hij en Janna dachten, dat vader en moeder 't niet prettig zouden vinden om tot morgen niet te weten, wat er thuis gebeurd was. Toen hadden zij afgesproken, dat vader zou blijven, anders was 't zoo jammer voor oom en tante.

Stil ligt Aleidje te luisteren en bijna zou ze zich gelukkig gevoeld hebben, als zij niet zoo ongerust was geweest over Ruth.

Gelukkig kan moeder haar geruststellen. Zij is eerst even bij dokter Ramans aangereden. Die was alweer bij Ruth geweest. Wel zal het een poos duren en zal Ruth een heele tijd rust moeten houden, maar alles had veel en veel erger kunnen zijn. Ruth's kleine broertje en zusjes gaan morgen naar familie in Amsterdam en Siem, nu, die is groot genoeg om te begrijpen, dat hij stil moet zijn. De winkelbel is uitgeschakeld. Alles moet zoo rustig mogelijk om Ruth heen zijn. Morgen zal moeder er heen gaan en zij zullen alles doen wat ze kunnen om te toonen hoe dankbaar ze Ruth zijn.

Nu is 't slapenstijd, vindt moeder. Eerst wil moeder nog met Aleidje God danken, dat alles zóó is afgelopen en Hem beterschap voor Ruth vragen en vergeving voor Aleidje.

Dan gaat moeder naar beneden.

Aleidje ligt te denken. Die dappere Ruth heeft alleen maar Lietje willen redden; ze heeft heelemaal niet aan zichzelf gedacht. Net wat Jezus wil, dat we doen, zegt moeder....

Wat worden haar oogen zwaar. Zou dat van het drankje zijn? Even daarna slaapt zij in.

Die flinke daad van Ruth ging als een loopend vuurtje het dorp door. Als iemand tegen een kind uit haar klas zei: „Die Ruth zit immers bij jou in de klas?” dan had zoo'n jongen of meisje zoowaar een trotsch gevoel, dat zoo'n dapper kind een klasgenoot was.

Tine — Tine had niets meer in te brengen.

Ruth werd langzaam beter, maar het werd begin April eer ze bezoek mocht hebben.

Toen kwam tante Aleid, ook namens haar broer, bij de ouders van Ruth met een voorstel. Het heele geval had Ruth erg aangepakt en de dokter wilde haar flink sterk maken door buitenlucht en goede voeding. Mocht Ruth overdag niet bij hen in de hut liggen? Daar lag zij rustiger dan in hun eigen tuintje aan de weg, dat bovendien op het Noorden lag. Zoo wilden oom en tante ook zoo graag hun dankbaarheid toonen voor Lietje's redding.

De ouders van Ruth stemden graag toe, mits Ruth haar eigen koffiemaaltijd en haar melk voor tusschentijds mocht meebrengen. Want de Joden houden zich bij het klaarmaken van hun eten aan heel strenge voorschriften. Nu, dat was best.

En daar ligt Ruth nu als een prinsesje.

't Is Woensdagmiddag en de H. I. D. T. is druk bezig in de tuin. In de verte over de weilanden ziet Ruth de bloeiende boomen in de boomgaard van boer Aartsen. Pruimen zijn het, heeft ze juist gehoord. Vlak bij haar geuren de muurbloemen en verderop de narcissen.

Oom Eduard wil altijd bloemen hebben waar hij aan kan ruiken, nu hij ze niet zien kan. De struiken loopen al mooi uit en daaronder bloeit allerlei kleingoed, waarvan Ruth de namen niet weet. Maar die zal ze wel leeren! Uit naam van de anderen hebben Jan en Aleidje immers aan oom gevraagd of Ruth, als zij beter is, lid mag worden van de H. I. D. T. Oom vond het best.

Over al dat prettigs ligt Ruth te denken.

„Vergeet je melk niet,” klinkt de stem van tante Aleid

En daar ligt Ruth nu als een prinsesje.

naast haar. Ruth houdt niet erg van melk. Maar zij pakt het glas en gaat met kleine slokjes, zoals 't moet van tante Aleid, aan 't drinken. Want als ze sterk wordt, als ze weer flink is, kan ze weer naar school. En daar — wie zou het twee maanden geleden geloofd hebben — daar verheugt ze zich op. Wat ze achter is, zal ze gauw genoeg inhalen. En verder, verder zal het zoo heel anders zijn dan vroeger!

Met een zucht van tevredenheid zet Ruth haar leege glas neer en gaat ijverig verder aan de das voor moeder, die ze bezig is te breien.